

UPGRADE CU INFLUENȚE "FASCISTE" ÎN BERLINUL REUNIFICAT / *Upgrade with "Fascist" Influences in the Reunified Berlin*

Șef lucrări dr. arh. / *Assist. Prof. PhD Arch.*
Ioan MILOȘ

milos.ioan@yahoo.com

REZUMAT

Arhitectura numită "fascistă" își exercită de multa vreme fascinația asupra oamenilor simpli sau asupra profesioniștilor. Universități de prestigiu dedică acestui moment al arhitecturii un important spațiu de studiu. Explicația fenomenului poate fi aceea că în încercarea de a crea o noua arhitectură "națională" (fapt extrem de problematic pentru spațiul Italic datorită difuziei nestăvilite a formelor arhitecturii greco-romane, renașcentiste sau baroce în spațiul european și apoi în întreaga lume prin intermediul eclectismului de secol XIX), arhitecții epocii lui Mussolini par a fi descoperit ceva foarte aproape de esența arhitecturii urbane.

În condițiile peninsulei, încercarea de a găsi elementele primare care generează forma arhitecturii naționale devine încercarea de a găsi esența formală a arhitecturii în general, din aproape toate epocile și de pe aproape întreaga întindere a planetei. Din acest motiv, rezultatul strădaniei arhitecților italieni se situează dincolo de "modernism", "neo-clasicism simplificat" sau "raționalism", denumiri prin care s-a încercat cuprinderea sau catalogarea acestui fenomen. S-a reușit de fapt crearea unui limbaj evocator, cvasipoetic ce se apropie în același timp de impersonalitatea unui test științific, o arhitectură "metafizică".

Studiile și realizările lui Aldo Rossi se situează în aceeași direcție cu cea a predecesorilor săi. Nu cunoaștem detaliile acestei relații de filiație, dar dacă ar fi să facem un scurt comentariu asupra operei lui Rossi am repeta ideile formulate anterior, singura diferență fiind contextul istoric.

Cuvinte cheie: arhitectură fascistă, totalitarism, clasicism, democrație, romantism

ABSTRACT

The architecture which some people call "Fascist" has a great power of fascination over professionals or simple individuals. Many universities have dedicated extensive classes for this moment in the architectural history. Trying to create a new "national architecture", an extremely problematic issue for the Italic peninsula because of the mass diffusion of Greco-Roman, Renaissance or Baroque styles firstly in the entire Europe and then all over the world through the Eclectical or Academic styles, the Mussolini's architects might have been discovered something close to the very essence of the urban architecture.

Considering the specific state of the area, the quest for finding the basic elements which could generate a national architecture becomes the quest for finding the essence of the architecture from all times, all over the world. This is the reason why the result of the Italian architect's work is far beyond "modernism", "simplified neo-classicism" or "rationalism". They finally succeeded to create something echoing the past in a poetical manner but in the same time like a scientific test and that fact we can better call "metaphysical architecture" although these two terms might seem contradictory when together.

The Aldo Rossi's buildings or projects are following the same path. We don't know the details of this filiation, but if we should make a short assertion over the Rossi's career we just should repeat the words above with the single difference of the historical and socio-political context.

Keywords: fascist architecture, totalitarism, classicism, democracy, romanticism

Noțiunea de "upgrade" în arhitectură este la fel de discutabilă precum noțiunea de "progres" în artă. Reconstrucția Berlinului în anii de după război trebuia să reflecte ideea de democrație în aceeași măsură în care în anii de dinainte sau din timpul războiului trebuia să reflecte ideea de națiune puternică sau de rasă superioară. Este lesne de înțeles de ce arhitecții repudiați de vechiul regim pentru că promovau arhitectura unei rase degenerate au fost primii chemați să exprime o nouă concepție privind relațiile sociale sau nouă ordine mondială. Modernismul devine, astfel, soluția prin care se întoarce spatele unui trecut înspăimântător și se aruncă o privire către viitorul, dacă nu "luminos", cel puțin mai pașnic. Faptul că în anii nouăzeci reconstrucția Berlinului avea ca prim obiectiv păstrarea sau resuscitarea unor valori ale trecutului pare un simptom al vindecării traumelor războiului, a traumelor agresorului învins. Împăcarea cu propriul trecut, o scurtă privire înapoi, reconsiderarea valorilor unei vechi civilizații urbane, acesta este contextul în care Aldo Rossi este solicitat direct sau participă la concursuri ce au ca obiect refacerea unui țesut urban ale cărui răni dau semne de vindecare abia după o jumătate de secol.

Revenind la arhitectura "fascistă", devine absolut necesar să lămurim felul în care politicul poate inhiba sau potența diversele formule stilistice ale arhitecturii. Există un anumit tip de arhitectură predispusă la o mai bună coabitare cu regimurile politice totalitare și un alt tip de arhitectură prin care se exprimă mai bine idealurile democrației? Pentru a răspunde la această întrebare vom analiza sumar patru exemple de arhitectură românească, două din perioada de dinainte și alte două de după "Insurecția Națională Antifascistă și Antiimperialistă".

The use of "upgrade" concept in architecture is as questionable as the use of "progress" idea in the field of arts. The Berlin's reconstruction in the post-war years should reflect the idea of democracy as much as, in the years before the war, should reflect the concept of strong nation or superior human race. It is understandable why the architects repudiated from the Hitler's regime because of their "degenerated race" architecture were called later, by the new rulers, to express a new conception of social relations or the new international order. This way the Modernist movement becomes the solution for turning the back upon a frightful past and for stepping forward to a "bright" future if not, at least, a peaceful one. Things have changed since the end of the war and that's why, in the nineties, the reconstruction of Berlin is conceptually dominated by the idea of preserving or reinforcing the traditional values, a sign of healing from the post-war wounds, the defeated aggressor's wounds.

The make up with the past, a short backward look and the reconsidering of an old urban civilization values, this is the socio-cultural context in which Aldo Rossi is commissioned or is taking part in the contests for reprojecting an urban fabric whose wounds appears to be ready for healing just over a half century.

The so called "Fascist" architecture is a good lesson about the political influence on architecture and the ways of inhibiting or of intensifying some stylistic streams. There is a peculiar type of architecture with an accentuated tendency for a good cohabitation with the totalitarian regimes or there is another type of architecture which expresses the democratic ideas better? For a quick answer we will make a brief analyze of four examples of Romanian architecture, two of them built before and the other two after "The National Antifascist and Anti-imperialist Insurrection".

Fig. 1. Academia Militară, actuala
Universitate Națională de Apărare
Carol I / *The Military Academy, the
current National Military University
Charles*

Fig. 2. Clădirea UGIR, actualul Casino
Sun Slot / *U.G.I.R. office building*

Fig. 3 Radiodifuziunea Română /
Romanian Radio Broadcast building

Fig. 4. Sala Palatului, București /
Palace Hall, Bucharest

Primele două exemple (actualele Universitatea Națională de Apărare Carol I (fig. 1) și eleganta construcție (fig. 2) care adăpostește "Casino Sun-Slot", U.G.I.R. și, așa cum ne vestește un banner prăfuit și în egală măsură agresiv, "Confederația Operatorilor și Transportatorilor Autorizați din România) sunt edificii realizate în vremurile tulburi de dinainte sau din timpul celui de-al doilea război mondial și, dacă n-am cunoaște modelul constituțional valabil la acel moment precum și, în mod paradoxal, un anumit nivel de bunăstare și stabilitate economică, am fi tentați să credem că în România arhitectura fascistă a fost expresia unui regim totalitar decadent. Marea surpriza ne-o oferă, însă, următoarele două exemple (edificiul care adăpostește Radiodifuziunea Română (fig. 3) și "Sala Palatului" (fig. 4). Cum oare a fost posibil ca un regim care se declara "antifascist și antiimperialist" să se autolegitimeze folosind o arhitectură care, cu peste douăzeci de ani în urmă fusese aleasă spre a exprima idealurile fascismului? Explicația este simplă: indivizii obedienți din interiorul breslei nu au putut profita de acesta imensă "gafă" pentru că epoca demascărilor trecuse iar epoca revoluției culturale încă nu începuse. Regimul comunist, aflat în scurta sa perioadă de relativă stabilitate, avea în același timp nevoie de un tip de arhitectură care să-i reflecte starea de siguranță și de autosuficiență calmă, iar această comandă nu putea fi îndeplinită decât făcând apel la vocabularul unei arhitecturi aparținând mării familii a clasicismului, un clasicism adus la zi prin prisma acumulărilor oferite de modernism, ori aceasta este chiar definiția arhitecturii fasciste.

Am văzut, deci, felul în care arhitectura "fascistă" străpunge barierele ideologice, naționale și temporale ale spațiului Italic din epoca lui Mussolini iradiind spațiul cultural al unei țări satelit a spațiului sovietic, aflată într-o perioadă de afirmare a unei independente și a unei anumite forme de orgoliu

The first two examples (The Military Academy (pict. 1) and a building for U.G.I.R. administrative offices (pict. 2) have been built in the troubled times before the war or during the World War II and if we should have a bit of trust for the unquestionable correspondence between the architectural style and the political direction of the beneficiary we should consider a totalitarian pattern of the Romanian state policy. In fact, despite of the moral disaster caused by the giving up an important part of the national territory without any resistance, Romania was still a democratic prosperous state. But the biggest surprise comes together with the other two examples (the "Romanian Radio Broadcast" building (pict. 3) and the "Palace Hall" built by the communists). How could it be possible that a regime which declared himself as "antifascist and anti-imperialist" to legitimate his power using an architectural expression which twenty years before was the icon of the Italian Fascist regime? We have just a conjectural explanation: the obedient guardians of the communist regime couldn't take any advantage from this enormous blunder because the "laying open" era have just been passed. On the other hand, the Romanian communist regime being in a short period of moderate prosperity was in need for an artistic expression which should reflect confidence and calm snugness and this aim should be easily accomplished using the architectural vocabulary of an up to date Classicism which is the definition of the "Fascist" architecture.

We have just seen how "Fascist" architecture can get through the ideological, national and temporal barriers, transgressing Mussolini's era and irradiating the cultural space of a Russian satellite, giving a help for regaining the sense of independence and national pride. But that was a past story. The question is: can that type of architecture find graphical expression in present times? We live in changing, insecure, uncertain and full of tension times and that's why

Fig. 5. Arche de la Defense, Paris /
Defense Arch, Paris

Fig. 6. Extinderea Muzeului de
Artă, Boston / Extension of the Art
Museum, Boston

național.

Ne putem, însă, întreba dacă acest tip de arhitectură își mai găsește expresia plastică în contemporaneitate. Răspunsul este fără îndoială "da". În această epocă de schimbări, nesiguranță, consumerism patologic, haos economic și politic, arhitectura unor arhitecți precum Zaha Hadid sau Frank Gehry reflectă din plin stări ca dinamismul, ambiguitatea, tensiunea sau incertitudinea.

Există, însă, în același timp, acea arhitectură menită să inspire sau să certifice ideea de stabilitate, echilibru, valori perene sau orgoliu național. Arche de la Defense (fig. 5), biblioteca din Paris, Muzeul de artă din Nîmes al lui Foster sau extinderea Muzeului de Artă din Boston (fig. 6) al aceluiași arhitect sunt edificii rare care mărturisesc în aceste vremuri tulburi

architects like Zaha Hadid or Frank Gehry are still on the top. But another type of architecture exists also, architecture expressing stability, equilibrium, perennial values and, why not, national pride. The Defense Arch (pict. 5), the Paris Library, the Foster's Art Museum from Nîmes or the extension of The Boston Art Museum (pict. 6) are rare buildings giving evidence of the fact that beyond any transitory uncertainty there is room for the perennial values which cannot be cleared out without the extinction of the human race. The history of political or social changes is a history of alternation between peace and war, tension and equilibrium, revolutionary moments and standing stone-still forms, romanticism and classicism. We can see architecture in the same light as a human pursuit reflecting the social conditions of a

faptul că dincolo de toate există ceva de neclintit, există încă valori sau idealuri care nu pot fi maturate de timp decât odată cu dispariția speciei umane.

Istoria schimbării regimurilor politice sau a orânduirilor sociale este o istorie a alternanței dintre război și pace, tensiune și echilibru, schimbări revoluționare și încremenirea în forme care tind să pară veșnice, romantism și clasicism. Istoria arhitecturii ca artă care reflectă realitatea socială a unui anumit moment poate fi redusă, după această logică, la istoria unui clasicism obligat permanent să-și găsească noi forme de exprimare plastică din cauza contestărilor exprimate plastic printr-o arhitectură a ambiguității, incertitudinii și tensiunii, adică o arhitectură de factură "romantică".

Revenind la arhitectura din vremea lui Mussolini, vom vedea că până și restrângerea "stilului fascist" la spațiul Italic din vremea celui de-al doilea război mondial ne oferă o mare varietate de nuanțe stilistice. Pornind de la neoclasicismul simplificat al Tribunalului din Milano, trecând prin suprarealismul năucitor al "Coloseumului Pătrat", revenind la o arhitectură aproape eclectică exprimată prin "Via della Conciliazione" și ajungând la raționalismul modern al lui Terragni vom fi ajutați să percepem acea constantă sau acel element invariabil care-și găsește atât de multe forme de exprimare și care reprezintă esența arhitecturii. Iar esența arhitecturii nu poate fi decât una de factură clasică.

Această relativ lungă prezentare a stilului "fascist" în arhitectură are menirea de a deschide o anumită perspectivă asupra prezenței lui Rossi la Berlin, o prezență plină de semnificații. Încercând să facem o analiză comparativă a edificiilor finanțate din bani publici în Franța și în Germania aceleiași perioade (1980 —2000) vom observa cu ușurință faptul că, în timp ce orgoliul național și afirmarea ideii de mare națiune sunt evidente în arhitectura Hexagonului, Germania are o poziție extrem de reținută. Poate

certain moment and hence the history of architecture becomes the history of a self-reinventing classicism facing permanent contestations expressed through architecture of ambiguity, uncertainty and tension and that is nothing else but the "romantic" architecture.

Coming back to the Mussolini's era we will see that even if we restrain the "Fascist" style to the Italic peninsula we have a large variety of stylistic idioms. Beginning with the simplified neoclasicism of the Milano's Law Court and going further through the dumbfolding surrealism of the "Square Colloseum", we come back at last to the Via della Conciliazione's eclecticism or to the Terragni's modern rationality. Even such a short journey may help us to perceive that unchanging element having so many forms of expression, being the very essence of architecture, an essence that can be just "classical".

That comment upon "Fascist" style is in fact a comment that brings us a certain angle of view upon Rossi's presence in Berlin, a presence full of significations - the German military power is a matter of the past but now Germany has the will to express its economic power.

Trying to make a comparative analysis of some buildings raised with public funding in two countries like Germany and France (the 1980 — 2000 period) we could easily observe the hexagon's statement of a big nation with a strong sense of national pride; in the same time it is equally easy to notice the extremely reserved sense of self glorification from the German architecture. Should this be an explanation to the fact that from all of the Rossi's projects for the Berlin's reconstruction, the winning one was the less

aceasta explică faptul că din toate proiectele cu care Rossi participă la numeroase concursuri dedicate reconstrucției Berlinului, singurul câștigător a fost proiectul cu cele mai puține aspirații spre grandoare sau monumental. Oricum, raționalismul cu amprente ludic-clasicizante cu care ne obișnuise deja arhitectul italian era deja o garanție a unei anumite detașări față de lucruri mărunte precum această problematică nevoie de afirmare a puterii prin arhitectură.

Concursul pentru refacerea integrității urbane a lotului de pe Schutzenstrasse este doar una din șirul de competiții profesionale menite să refacă țesutul urban din jurul complexului denumit "zidul Berlinului". Înainte de război, pe acest amplasament se aflau clădiri ale ziariștilor și tipografilor, o parte a districtului denumit "Cartierul Ziarelor". După demolarea zidului, terenul a rămas gol, cu excepția unui singur bloc de apartamente, unul singur dar ilustrativ pentru tipul de construcții și de viață urbană care animau acel loc.

Studiile extinse ale lui Rossi asupra orașului ne dezvăluie tipul de abordare a acestui complex, care în esență se referă la restabilirea vechii configurații în care, mai multe clădiri, diferite ca stil și ca etapă de construcție, ocupau acest lot.

Structural și funcțional, blocul (fig. 7) este o clădire unică ce ascunde câteva curți interioare. Totuși, ceea ce vedem este alăturarea mai multor construcții. Privind însă cu mai multă atenție vom observa faptul că există o corespondență perfectă între nivelurile planșeelor, iar aparenta varietate este dată de repetarea a doar șase tipuri de fațade — o strategie care rezolvă simultan necesitățile de coerență și de varietate. Deși funcțiunea preponderentă este cea rezidențială, clădirea adăpostește și spații comerciale și de birouri, astfel se face că doar două dintre modulele care compun acest complex sunt destinate exclusiv apartamentelor, restul oferind o mixtură de funcțiuni rezidențiale și comerciale.

monumental? Anyway, the Rossi's rational architecture with its playful use of classical vocabulary looks like an ironical statement against the reification of national power (or any other type of power) through architecture.

The contest for the Schutzenstrasse urban rehabilitation was just one of many other professional competitions for Berlin's destined to recover the urban tissue of the huge urban wound named "The Berlin's Wall". Before the Second World War II, on Schutzenstrasse were buildings raised by journalists and printers, a part of the larger district named "The newspaper's district". After the Wall demolition, the land remained empty with the exception of just one dwelling building, a single one but enough reminiscent of the urban environment from between wars.

Rossi's extended studies upon Berlin's urban development shows us his intellectual approach on this pile of buildings; in essence it's all about the restoration of the ancient lie of things meaning the juxtaposition of several buildings with different styles, functions or ages.

Structurally and functionally, the block (pict. 7) is a monolithic building which hides several inner courts but what we see is in fact the juxtaposition of several facades. The apparent variety of styles and building structures is given by the use of just six types of architectural expressions — a strategy which solves the necessity of coherence and variety in the same time; looking more attentively we can see the perfect correspondence between the height of the apparently different floors. Even if the prevalent function is the residential one, the block also shelters commercial spaces and offices; just two of the block's modules shelter exclusively apartments — the rest are a mixture of residential and commercial functions.

Fig. 7, 8. Bloc de apartamente pe Schutzenstrasse, Berlin / Apartment building in Schutzenstrasse, Berlin

Cvartarul Schutzenstrasse este un colaj de simboluri și arhetipuri care trimit în mod evident la alte clădiri ale lui Rossi dar și la imagini extrase din istoria locului. Schutzenstrasse 8 este o copie a fațadei spre curte a palatului Farnese din Roma (fig. 8), construit în 1516 de către Antonio Sangallo, modificat apoi de către Michelangelo. Fațada spre curte copiază trei dintre ferestrele nivelului median ale palatului. Planul este inspirat de blocurile de locuit de secol XIX din Berlin, care lasă lumina să pătrundă în interiorul lotului prin intermediul unor curți interioare. Elementele unei arhitecturi raționale, în ultimă instanță, găsesc un dialog firesc cu zone în care ornamentul (aparent) gratuit își face simțită prezența, așa cum se întâmplă în cazul micii treceri către curtea ornamentată din spatele fațadei "palatului Farnese".

Coloritul intens, inspirat de culorile arhitecturii antice, segmentează imaginea blocului de locuit și atrage atenția asupra tipului tradițional de lotizare. Fuga de-a lungul multitudinii de forme este fără fisură iar efortul de a realiza spectaculoasa variație de forme și de culori este unul impresionant. Varietatea formelor

The Schutzenstrasse quartal is an intricate collage of symbols and archetypes extracted from the site's history but also from Rossi's own vocabulary. Schutzenstrasse 8 is a copy of the Farnese Palace's inner court façade (pict. 8), built in 1516 by Antonio Sangallo and modified later by Michelangelo. The general layout of the block is inspired by the XIX's century dwelling buildings whose inner courts let the light deep in the lot. Elements of a rational architecture have a natural relation with apparently unwarranted ornaments and this is the case of the little pass through the ornamented court from the back of the "Palazzo Farnese" façade.

The intense colouring, inspired by the antique architecture, has the function of breaking up the monolithic image of the block, drawing muck of attention to the traditional type of land segregation. The skillful play with a multitude of forms is faultless and the spectacular variation of forms and colors is

ferestrelor, terminația aticurilor, dezvoltarea plastică a fațadelor modelată de caracterul ascuns sau vizibil al acestora, exprimarea uneori a unei orizontalități pregnante, alteori a diviziunii pe verticală a fațadelor care sunt în cea mai mare parte simetrice, toate contribuie la acest efect de echilibru între ordine și diversitate, specific străzilor de sfârșit de secol. Marele efort al lui Rossi a fost acela de a concentra în construcția sa esența Berlinului; practic, a creat un model fizic al Berlinului privit prin prisma noțiunii de "monument", iar acest tip de abordare aparent anacronică, în care forma își subordonează funcțiunea s-a dovedit viabilă.

really impressive. The variety of windows, the termination of the attics and the alternation of pregnant horizontality with symmetrical vertical divisions gives an amazing effect of order through diversity like a late XIXth century urban eclectic architecture. The greatest of Rossi's achievements with this building is that he managed to catch the essence of the ancient Berlin; he practically created a physical model of a Berlin seen as a monument and this type of apparently out-dated approach has proved to be viable.

Bibliografie / Bibliography

EISENMANN, Peter, Giuseppe Terragni: Transformations, Decompositions, Critiques

FERLENGA, Alberto / Aldo Rossi. Opera completa / Milan: Electa 1996.

IOAN, Augustin / Modern Architecture and the Totalitarian Project — a Romanian case of study / Ed. Institutul Cultural Român / 2009